

Dr hab. Wojciech Giza, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie,
Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa,
Katedra Mikroekonomii,
ul. Rakowicka 27,
31-510 Kraków

Kraków, 28 kwietnia 2023 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej
Pana mgr. Stefana Sękowskiego
pt. „Właścicielska renta polityczna. Studium teoretyczno-empiryczne”**

napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Macieja Bałtowskiego
w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
w ramach dyscypliny ekonomia i finanse

I. Uwagi wstępne

Przedstawiona do recenzji dysertacja liczy 281 stron. W części merytorycznej obejmuje: wprowadzenie, sześć rozdziałów, zakończenie, bibliografię oraz aneks.

Celem recenzji jest stwierdzenie, czy przedłożona rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1-3, art. 190 ust. 2-5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Merytoryczna ocena pracy została dokonana zgodnie z kryteriami dyscypliny ekonomia i finanse. W recenzji przyjęto następujący układ treści:

- uzasadnienie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego,
- cel pracy, kompletność tez i metoda badawcza,
- struktura pracy oraz ocena zawartości merytorycznej poszczególnych rozdziałów,
- strona formalna pracy oraz wykorzystanie źródeł literaturowych,
- wynikająca z przeprowadzonej analizy ostateczna konkluzja.

II. Uzasadnienie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego

Przedłożona do oceny rozprawa stanowi opracowanie o charakterze teoretyczno – empirycznym, w którym Autor podejmuje niezwykle ważne i jednocześnie kontrowersyjne zagadnienie, jakim jest właścicielska renta polityczna. Tak rozumiana renta stanowi szczególny przykład renty ekonomicznej. Chociaż istotę mechanizmów rentotwórczych można dostrzec w okresie starożytności (co podkreśla Autor) to jednak współczesne jej ujęcie, rozumianej jako renta polityczna, zawdzięczamy głównie G. Tullockowi i A.O. Krueger. Zapoczątkowali oni w latach 60. i 70. XX w. badania osadzone w paradygmacie teorii wyboru publicznego, których celem było zrozumienie istoty państwa i mechanizmów, dzięki którym podmioty działające w sferze politycznej realizują cele ekonomiczne. Na gruncie polskim refleksja dotycząca pogoni za rentą pojawiła się po 1989 r. a więc w okresie, kiedy to po upadku realnego socjalizmu zaczęto budować gospodarkę rynkową często marginalizując w tym procesie rolę państwa i wpływów decyzji politycznych na sferę gospodarczą. Oczywiście istnieją w literaturze polskiej opracowania poświęcone zagadnieniu renty. Należą do nich między innymi prace: M. Raczyński, S. Sztaba, A. Walczykowska¹. Problematyka ta jest jednak stosunkowo słabo rozpoznana, zwłaszcza w wymiarze empirycznym. Widać wyraźnie, że w ostatnim okresie zagadnienia związane z aktywnością gospodarczą państwa nabrały szczególnego znaczenia w dyskursie akademickim. Świadczą o tym prace takich autorów jak: M. Bałtowski, G. Kwiatkowski² a także prace K. Szarzec, W. Nowara, B. Totleben³.

Złożoność i waga problemu badawczego podjętego przez mgr. Stefana Sękowskiego wynika również z faktu, iż zagadnienie renty politycznej, oprócz wymiaru cechującego ekonomię pozytywną, zawiera również istotny komponent normatywny. Ekonomiści wpisujący się w neopoztywistyczny wzorzec uprawiania nauk społecznych, zaczerpnięty z metodologii swoistej dla nauk ścisłych, często unikają tego podejścia. Tym bardziej zaproponowanie go w dysertacji doktorskiej wydaje się uzasadnione.

---

¹ M. Raczyński, S. Sztaba, A. Walczykowska, *W pogoni za rentą*, READ ME, Warszawa 1998.

² M. Bałtowski, G. Kwiatkowski, *Przedsiębiorstwa państwowe we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018 oraz tychże, *State-Owned Enterprises in the Global Economy*, Routledge, London-New York 2022.

³ K. Szarzec, W. Nowara, B. Totleben, *State-owned enterprises as foreign direct investors: insights from EU countries*, "Post-Communist Economies", 2021, Vol. 33, No. 5.

Podsumowując tę część recenzji stwierdzam, że podjęcie przez mgr. S. Sękowskiego tak złożonego i zarazem budzącego kontrowersje problemu należy uznać za poważne wyzwanie badawcze.

III. Cel pracy, kompletność tez, metoda badawcza

Dobór metody badawczej został właściwie powiązany z przedmiotem analizy. W tym przypadku Autor uwypuklił elementy podejścia badawczego określanego w tradycji anglosaskiej, jako *political economy*. Na wysoką ocenę zasługuje zarówno jednoznaczne określenie przedmiotu analizy jak i dobór metod, które poprzez solidne podstawy teoretyczne, bazujące na gruntowych studiach literatury, umożliwiły dokonanie przekonujących analiz empirycznych. Wysoko oceniam również sięgnięcie przez Autora do analizy historycznej pozwalającej na uchwycenie dynamiki badanego zjawiska – renty politycznej w kontekście zmieniających się uwarunkowań instytucjonalnych.

Główny cel rozprawy został jednoznacznie zdefiniowany na s. 12. Jest nim wypełnienie luki „wielostronną charakterystyką zjawiska właścicielskiej renty politycznej, zwłaszcza w odniesieniu do polskiej gospodarki”. Przyjęte w dysertacji ramy czasowe analizy empirycznej obejmują lata 2007 – 2021.

Intencją badawczą Autora pozwala jednoznacznie zrozumieć dokonana na s. 13 dekompozycja problemu badawczego. Doktorant wyodrębnił cztery grupy problemów badawczych. Pierwsza obejmuje teoretyczne ujęcie renty politycznej; druga odnosi się do czynników umożliwiających kreowanie renty w ramach różnych rozwiązań systemowych, a więc odzwierciedla proces rentotwórczy; trzecia grupa problemów ma wymiar empiryczny i odnosi się do pokazania kreacji renty w konkretnym miejscu i czasie. Wreszcie ostania grupa, mająca wymiar normatywny dopełnia wcześniejsze rozważania o charakterze pozytywnym.

W rozdziałach 4 i 5 Pan mgr S. Sękowski zaprezentował badania empiryczne dotyczące właścicielskiej renty politycznej. Realizacja celu badawczego podporządkowana została poszukiwaniu odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaka jest charakterystyka właścicielskiej renty politycznej i jej pozyskiwania?
2. Jakie czynniki wpływają na proces kreacji właścicielskiej renty politycznej?

3. Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób właścicielska renta polityczna służy jako renta reprodukcji władzy?

4. Na ile właścicielska renta polityczna występuje w przedsiębiorstwach państwowych obok ich głównych zadań, a na ile to zjawisko jest immanentną cechą przedsiębiorstw państwowych?

Odpowiedź na powyżej sformułowane pytania uzyskano dzięki przeprowadzeniu 20 ustrukturyzowanych wywiadów kwestionariuszowych z prezesami, członkami zarządów oraz rad nadzorczych (w tym przewodniczącymi) polskich przedsiębiorstw państwowych z lat 2007-2021.

IV. Struktura pracy oraz ocena zawartości merytorycznej poszczególnych rozdziałów

Praca obejmuje 281 stron. Zawiera liczące siedem stron wprowadzenie, pięć rozdziałów oraz obszernie wnioski i uwagi końcowe. Ponadto w pracy zamieszczono aneks i bibliografię. Struktura pracy podporządkowana została realizacji celu określonego we wprowadzeniu. Narracja jest logiczna, co ułatwia percepcję wyłożonej w niej argumentacji.

Autor w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Renta, renta polityczna – definicje odłamy, klasyfikacje* dokonał w oparciu o obszernie studia literaturowe uporządkowania terminologicznego pojęcia renty oraz przedstawił własną interpretację tego zjawiska pokazując jego zmienność na przestrzeni lat. W pracy dokonano następującej periodyzacji renty: Pierwszy etap to czas od starożytności do mniej więcej połowy XVIII w. powstania kapitalizmu oraz ekonomii klasycznej. Drugi etap został zapoczątkowany w połowie XVIII wieku i trwał do lat 60. XX w.. Trzeci, trwający do tej pory etap, rozpoczyna się od pierwszych publikacji G. Tullocka i A.O. Krueger. Zabieg ten pozwolił uporządkować narrację wskazując na dynamikę tego zjawiska. Jednym z najciekawszych wątków zaprezentowanym w tej części pracy jest pokazanie różnych rodzajów renty w kontekście idei redystrybucji realizowanej przez państwo. W tym kontekście pozwolę sobie sformułować uwagę polemiczną. Poglądem mocno akcentowanym w całej rozprawie doktorskiej i zgodnym z narracją obecną w literaturze jest przekonanie, że pojawienie się renty wiąże się z utratą dobrobytu społecznego. Czy jednak jeśli owa renta polityczna wykorzystywana jest w celach redystrybucyjnych, to nie powinno się dokonać swobodnego bilansu korzyści i kosztów. Dzięki redystrybucji dochodu uzyskanego

tytułem renty można zwiększać użyteczność np. ubogich jednostek, co w konsekwencji może skutkować wzrostem dobrobytu beneficjentów owego redystrybucyjnego efektu.

Po zaprezentowaniu obszernego omówienia istoty renty oraz jej rodzajów w kolejnym rozdziale zatytułowanym *Społeczeństwa goniące za rentą i systemy pasożytnicze na przestrzeni wieków – zarys problematyki* Autor pokusił się o gruntowną rekonstrukcję tego, co współcześnie w teorii ekonomii określamy mianem renty. Omawiając mechanizm kreacji renty w okresie po wielkich odkryciach geograficznych widać wyraźnie, że w okresie merkantylizmu dominowało silno rentotwórcze nastawienie. Czy w takim razie pojawienie się ekonomii klasycznej i rozwój gospodarki rynkowej można traktować jako istotny zwrot w polityce gospodarczej państwa ukierunkowanej na ograniczenie zjawiska jakim jest renta ekonomiczna?

Na szczególne podkreślenie zasługuje autorskie uporządkowanie różnych rodzajów rent przedstawione tabelarycznie na s. 133. Stanowi ono swoistą mapę analityczną porządkującą narrację rozdziału nr 2.

W kolejnym, trzecim rozdziale zatytułowanym *Polityczna renta właścicielska w Polsce po 1989 r.* Doktorant skupił uwagę na rencie politycznej w Polsce po upadku realnego socjalizmu. Wydaje się, że w świetle bogatego w treści zawierające wątki historyczne rozdziału nr 2 można zrezygnować w tym rozdziale z podrozdziału 3.1.2. *Tło historyczne na świecie*.

Na stronie 148 w podrozdziale *Dostarczenie specyficznych dóbr i usług publicznych* Doktorant zalicza do kategorii dóbr publicznych energetykę i służbę zdrowia. W związku z tym stwierdzeniem pojawia się pytanie, jak Doktorant definiuje dobra publiczne. Zwykle, w literaturze z zakresu mikroekonomii mianem dóbr publicznych określamy dobra posiadające dwa atrybuty: brak możliwości wykluczenia z konsumpcji i brak rywalizowalności. Przy takim ujęciu definicyjnym najczęściej przytaczanym przykładem dobra publicznego są np. bezpieczeństwo narodowe lub oświetlenie ulic. W przypadku zarówno służby zdrowia jak i energetyki stosunkowo łatwo możemy wykluczyć jednostkę z konsumpcji. Podobnie jest z rywalizowalnością, czego doświadczamy oczekując na usługę medyczną. Czy na gruncie ekonomii, dobra takie jak energetyka i usługi medyczne można rzeczywiście uznać za dobra publiczne? Pytanie to jest szczególnie zasadne jeśli przywołamy funkcjonującą w ekonomii kategorię *merit good* zaproponowaną przez R.A. Musgrave'a.

W kolejnym czwartym rozdziale pracy zatytułowanym *Właścicielska renta polityczna w polskich przedsiębiorstwach państwowych. Metoda badań empirycznych*, mgr S. Sękowski dokonuje gruntownego przedstawienia założeń determinujących wybór metody badawczej umożliwiającej empiryczne ujęcie badanego zjawiska - renty politycznej. Przyjęta perspektywa badawcza, co zostało podkreślone na s. 187, ukierunkowana jest na analizę wymiaru jakościowego poprzez zastosowanie „ustrukturyzowanego kwestionariuszowego wywiadu pogłębionego”. Badanymi osobami byli prezesi, członkowie zarządów, przewodniczący oraz członkowie rad nadzorczych przedsiębiorstw państwowych. Dobór próby został dokonany za pomocą metod nielosowych: metody kuli śnieżnej oraz doboru celowego. Analiza treści czwartego rozdziału skłania mnie do postawienia wniosku, iż Doktoranta cechuje wysoka świadomość metodologiczna. Dobierając metodę, która nie jest zbyt często wykorzystywana w badaniach ekonomicznych, w stosunku do metod ilościowych, dołożył wszelkich starań uzasadniając rozstrzygnięcia metodologiczne. Dodatkowo jasno przedstawił ryzyka związane w dokonaniem właśnie takiego wyboru, o czym świadczy treść podrozdziału 4.3 *Analiza ryzyk badawczych*.

W rozdziale piątym Doktorant przedstawił uzyskane rezultaty badawcze. Uporządkował i pogrupował odpowiedzi uzyskane dzięki przeprowadzonym badaniom. Zaprezentowane wyniki w znacznym stopniu odzwierciedlają subiektywne opinie tych, którzy aktywnie uczestniczą w kreacji renty politycznej. Są to opinie osób znajdujących się wewnątrz systemu gospodarczego. Dlatego też dla zrozumienia zjawiska, jakim jest renta polityczna ukazanie mechanizmu jej powstania jest niezwykle cenne.

Rozdział szósty zawiera wnioski i uwagi końcowe. Autor przedstawił w nim rozbudowaną narrację, w ramach której podsumował wątki merytoryczne zaprezentowane w każdym z rozdziałów. Ponadto sformułował swoje poglądy normatywne na temat badanego zjawiska oceniając rentę jako coś szkodliwego dla gospodarki. Negatywną ocenę zjawiska renty uzupełnił o rekomendacje dotyczące rozwiązań ograniczających procesy rentotwórcze.

V. Strona formalna pracy oraz wykorzystanie źródeł literaturowych

Praca została przygotowana z zachowaniem standardów dotyczących strony formalnej dla tego typu opracowań. Autor w komunikatywny sposób przedstawił swoje poglądy. Ponadto dokonał

starannej i przemyślanej kwerendy źródłowej, która została odzwierciedlona w bogatym i merytorycznie właściwie dobranym spisie literatury.

VI) Konkluzja

Całościowa analiza recenzowanej dysertacji doktorskiej mgr. Stefana Sękowskiego, pozwala na sformułowanie wniosku, że Autor zaprezentował ogólną wiedzę teoretyczną wymaganą przepisami ustawy na stopień doktora w dyscyplinie ekonomia i finanse oraz wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedstawił również oryginalne i kompleksowe rozwiązanie problemu naukowego, który w tym wypadku dotyczył zagadnienia właścicielskiej renty politycznej. Uzyskane wyniki zostały uwiarygodnione poprzez starannie przygotowaną część metodologiczną.

W ramach wymogów dotyczących opanowania przez Doktoranta wiedzy teoretycznej szczególnie należy podkreślić:

- staranną rekonstrukcję teoretyczną ważnego zagadnienia, jakim jest renta ekonomiczna w oparciu o gruntowne studia literatury;
- zwrócenie uwagi na zagadnienie renty ekonomicznej w kontekście historycznym, co pozwoliło Doktorantowi uchwycić dynamikę tego zjawiska;
- umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, o czym najlepiej świadczy dbałość, z jaką Doktorant uzasadnił wybór metody badawczej i konsekwencja, z jaką realizował postawiony cel badawczy.

W ramach wymogu ustawowego dotyczącego oryginalnego rozwiązania problemu naukowego za istotne osiągnięcie uznaję:

- zbadanie w odniesieniu do polskich uwarunkowań instytucjonalnych zjawiska, jakim jest właścicielska renta polityczna stanowiąca podkategorię szerzej rozumianej renty ekonomicznej;
- analityczne ujęcie renty ekonomicznej, czego efektem było zaprezentowanie autorskiego podziału rent spotkanych w praktyce gospodarczej;

- przeprowadzenie badań empirycznych – wywiadów, które pokazały złożoność badanej problematyki a także znaczenie przekonań normatywnych osób podejmujących ważne decyzje w przestrzeni gospodarczej.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1-3, art. 190 ust. 2-5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). Wnoszę zatem do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie o dopuszczenie pracy Pana mgr. Stefana Sękowskiego do publicznej obrony.

Wojciech Gzod